

REFERENCES

1. Tsentralnyi arkhiv Ministerstva oborony Rosiiskoi Federatsii (dali – TsAMO RF), f. 3102, op. 1, spr. 3.
2. TsAMO RF, f. 3408, op. 1, spr. 7.
3. TsAMO RF, f. 3102, op. 0000001, spr. 0003.
4. TsAMO RF, f. 3102, op. 0000003, spr. 0003.
5. TsAMO RF, f. 6633, op. 443372, spr. 9.
6. TsAMO RF, f. 1205, op. 1, spr. 1.
7. TsAMO RF, f. 853, op. 1, spr. 18.
8. Yu. Kovalenko. (2014). Pravda ta mify pro zahybel henerala [The truth and the myth of the general's death]. *Sobornyi maidan*, 4(64), pp. 1–2. [in Ukrainian].
9. The testimony was provided by the residents of Hlukhiv M.I. Hryshakov (moved to Sumy), A. Labuz and M.G. Reva. (unpublished) [in Ukrainian].
10. Bielashov, V.I. (2007). *Pamiatky istorii mista Hlukhova ta naselenykh punktiv Hlukhivskoho raionu. Materialy z pidhotovky «Zvodu pamiatok istorii ta kultury Ukrainy» po Sumskii oblasti.* [Monuments of the history of the city of Glukhov and settlements of Glukhiv district. Materials on preparation of the "Summit of the monuments of history and culture of Ukraine" in Sumy region]. Hlukhiv: RVV HDPU. [in Ukrainian].
11. Bielashov, V.I., Zaitseva, N.O., Onopriienko, O.V., Fedin, O.V. (2015). *Hlukhiv. Vyprobuvannia viinoiu [Hlukhiv. Trails of war]*. Kyiv: Novyi druk. [in Ukrainian].
12. Venkov, V.S., Dudynov, P.P., (1979). *Gvardeyskaya doblest': Bo-yevoy put' 70-y gvardeyskoy strelkovoy divizii [Guards Valor: The battle route of the 70th Guards Rifle Division]*. Moscow: Voenyzzdat. [in Russian]. Logachëv, A.G. (1986). *Soldat vspominayet voynu [The soldier recalls the war]*. Barnaul: Altayskoye knizhnoye izdatel'stvo. [in Russian]. Spohady zastupnyka nachalnyka shtabu 23-yi tankovoi bryhady, maiora Zhuravlova F.M. pro vyzvolennia mista Hlukhova u 1943 rotsi. [Memories of the Deputy Chief of Staff of the 23rd Panzer Brigade, Major Zhuravlev F.M. on the liberation of the city of Hlukhiv in 1943]. [in Ukrainian]. Spohady veterana 9-ho tankovoho korpusu polkovnyka Pronina A.M. pro nastupalni boi na Hlukhivskomu napriamku. 1975. [Memories of the veteran of the 9th tank corps of Colonel Pronin A.M. about offensive battles in the Hlukhiv direction. 1975.]
13. Zaika, V.M. Shchodennyk (rukopys). Vytiahy iz zapysiv 1943 roku. Hlukhiv. [Diary (manuscript). Excerpts from the records of 1943. Hlukhiv]. [in Ukrainian]. (unpublished).
14. Nahorodni lysty leitenanta O.H. Havrylenka, molodshoho leitenanta V.O. Fedorkova, starshoho leitenanta Yu.V. Tvarkovskoho, molodshoho leitenanta V.L. Beroshvylia ta in. (osobystyi arkhiv avtora). Letters of Honor to Lieutenant O.G. Gavrilenko, junior lieutenant V.O. Fedorkov, Senior Lieutenant Yu.V. Tvarkovsky, junior lieutenant V.L. Beroshville and others. (author's personal archive). [in Ukrainian]. (unpublished).
15. Nakaz Verkhovnoho Holovnokomanduvacha pro prysvoien-nia naimenuvan Hlukhivskym viiskovym chastynam, shcho vyzvolialy misto [Order of the Commander-in-Chief to assign the names of Hlukhiv troops which liberating the city]. *Krasnaia Zvezda*, 1 veresnia. (1943). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.12.2019 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

УДК 477.52(477.52)«1944/1945»

Л.І. Рожкова

**«ВІЙНА» ПІСЛЯ ВІЙНИ:
БОРОТЬБА ПРОТИ БАНДИТИЗМУ НА СУМЩИНІ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-х –
НА ПОЧАТКУ 1950-х рр.**

Стаття присвячена боротьбі працівників органів внутрішніх справ проти бандитизму на території Сумської області у повоєнні роки. Проаналізовано соціально-економічну ситуацію в Україні. З'ясовано, що причини зростання злочинності мали як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Соціально напруженість посилював голод 1946–1947 рр.

Особливістю криміногенної ситуації на Сумщині була діяльність організованих банд, зокрема, у північних лісових районах області. Визначено мету та основні заходи з реорганізації органів внутрішніх справ у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр.

Досліджено напрями та результати діяльності правоохоронців з ліквідації злочинних угруповань на території області. Встановлено, що на початок 1950-х рр. на Сумщині було ліквідовано майже усі бандитські угруповання; разом з тим, загальний рівень злочинності залишався високим.

Ключові слова: органи внутрішніх справ, злочинність, бандитизм, Сумська область.

Період після завершення Другої світової війни позначений важкими випробуваннями для України. Процес відбудови народного господарства, повернення населення до мирного життя відбувався в умовах посилення політичного, ідеологічного, економічного тиску тоталітарного режиму, нової хвилі репресій. Післявоєнна ситуація була складною в усіх регіонах України, але з притаманними кожному особливостями, зокрема, на території Сумської області діяли організовані банди та бандити-одинаки. Економічна криза, руїна, заподіяна війною народному господарству, зумовили подальше зростання злочинності, яка набула загрозливих масштабів.

Певна схожість подій з сьогоденням зумовлена наявністю на даний час в Україні військового конфлікту на Донбасі, загостренням криміногенної ситуації, зростанням кількості тяжких злочинів, зокрема, з використанням нелегальної зброї. Тому аналіз суспільно-політичних процесів на різних етапах історії держави, досвід боротьби правоохоронців зі злочинністю має не лише наукове, але й практичне значення.

Хронологічні рамки роботи зумовлені, насамперед, суспільно-політичною та економічною ситуацією, що склалася в Україні після завершення Другої світової війни, та реорганізаційними процесами, що відбувалися в органах внутрішніх справ у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр.

При написанні роботи ми спиралися на публікації В. Греченка [1], П. Михайленка [2], Я. Кондратьєва [3; 4]. Опубліковані документи [5; 6; 7] та спогади сучасників [8] дають можливість проаналізувати суспільно-політичне становище в Україні в цілому і на Сумщині зокрема. Нами були використані документи, які зберігаються в архіві Сумського обласного управління Національної поліції України: звіти та доповідні записки обласного від-

ділу боротьби з бандитизмом, статистичні зведення про стан злочинності на території Сумщини.

Метою роботи є з'ясування причин зростання злочинності у перші роки після завершення Другої світової війни та висвітлення процесу боротьби працівників правоохоронних органів проти бандитизму на Сумщини у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр.

Загострення криміногенної ситуації у другій половині 1940-х років мало об'єктивні причини. Насамперед, це – повоєнна руйнація, голод, масова міграція населення, наявність великої кількості зброї, що залишилася після війни. Серед суб'єктивних причин – морально-етичні й психологічні наслідки воєнних років, зокрема, дегуманізація суспільних відносин, знецінення людського життя. Сумчанин Юрій Юрченко згадував повсякдення повоєнних Сум: «На вулицях міста було багато скалічених на фронті людей. Мабуть більшість чоловічого населення Сум були каліками різного ступеня. Звісно, багато хто працював, та немало було старців, які мали певні місця для зборів подавань. Багато дітей у повоєнні часи ставали каліками через необережність у поводженні з технікою, вибухівкою, самопалами» [8, с. 24].

Голод, що спалахнув в Україні 1946–1947 років, доводив людей до жадливих злочинів. На Сумщині були зафіксовані випадки канібалізму [7, с. 133, 143].

З жовтня 1946 р. кримінальна злочинність почала зростати майже по всіх її видах (бандитизм, убивства, грабежі). У 1946 р. в порівнянні з попереднім роком кількість грабежів у республіці збільшилася на 120 %, вбивств – на 117 %, пограбувань з вбивствами – на 130 %. Усього в цьому році в Україні було зареєстровано 66876 злочинів [4, с. 208]. Постановою РНК УРСР та ЦК КП/б/У «Про заходи посилення боротьби з кримінальною злочинністю, зміцнення охорони громадського порядку та органів міліції», ухваленою у січні 1946 р., визначалися основні напрямки діяльності правоохоронних органів [5, с. 125].

У червні 1947 р. було ухвалено репресивний Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна» [5, с. 252–255]. Під його дію потрапили тисячі зголомділих дощенту людей, зокрема, дітей. Строк покарання визначався від 7-ми до 25-ти років. Станом на середину липня у Сумській області було порушено 67 кримінальних справ щодо крадіжок, переважно, зерна під час збору врожаю.

Загострення криміногенної ситуації наприкінці війни зумовило необхідність реорганізації органів внутрішніх справ. З 1947 р. намітилась тенденція до мілітаризації органів міліції, їх жорсткої централізації. У серпні на особливе становище була переведена міліція великих міст, у тому числі Києва, Одеси та ін. У 1947 р. зі складу МВС до органів МДБ були передані відділи боротьби з бандитизмом. У липні 1949 р. у складі МВС УРСР були створені відділи з керівництва оперативною роботою для боротьби з карною злочинністю, при обласних управліннях МВС –

відділи по боротьбі з бандитизмом.

З жовтня 1949 р. міліція була підпорядкована Міністерству державної безпеки СРСР. На таке рішення вплинули не лише прагнення поліпшити роботу міліції та зміцнити її кадри, а й чинники політичного характеру.

Після закінчення війни розпочалася нова хвиля репресій. Правоохоронці мусили сприяти органам державної безпеки у виконанні каральних функцій. Зокрема, працівники міліції «виловлювали» порушників згаданого вище Указу від 7 червня 1947 р. на полях, біля колгоспних комор, крамниць.

Про масштаби порушення законності на території Сумщини свідчать факти, наведені у «Зведенні про бандпрояви, зареєстровані за 1946 рік по Сумській області» [9]. Згідно з документом, у регіоні діяли і встановлені, і невідомі банди, які чинили напади, підпали та збройні пограбування як державних установ, так і приватних помешкань, вбивства голів колгоспів та сільрад, інші тяжкі злочини.

В перші місяці 1947 р. злочинність сягнула найбільшого за повоєнні роки рівня і набула загрозливих для безпеки республіки масштабів. У зв'язку зі значним зростанням злочинності 1947 р. було поновлено скасовану раніше смертну кару, причому спершу для політичних, а пізніше – для кримінальних злочинців.

В першому півріччі 1947 р. по області було зафіксовано 1416 злочинів. Найбільш поширеними серед них були крадіжки, збройні напади, розбій, а також виготовлення, зберігання, купівля і збут зброї, отруйних речовин [2, с. 32].

Особливо небезпечну категорію злочинців становили колишні посібники нацистів під час окупації. Більшість з них, через страх відповідальності за злочини, перейшла на нелегальне становище. Злочинці-рецидивісти та зрадники створювали озброєні банди (іноді чисельністю до 25–30 осіб). В перші роки після закінчення війни у всіх районах Сумської області діяли від однієї до десяти озброєних банд. Найбільше бандитизмом були уражені лісові райони області – Миропільський, Краснопільський, Конопотський, Кролевецький, Шосткинський, Глухівський, Червоний, Шалигінський, а також Сумський, Білопільський, Буринський.

В багатьох випадках до боротьби з бандитизмом залучалися агенти – представники громадськості. Як приклад можна навести операцію, проведену працівниками міліції на території Шосткинського району, зі знешкодження бандита Івана Глушка, 1913 р. н., уродженця с. Клишки – колишнього поліцай, дезертира, раніше засудженого за бандитизм [10, арк. 131]. Про попередню його діяльність органам міліції було відомо, що у вересні 1941 р. Глушко розстріляв партизана Андрія Фастовця на хуторі Московський. Після відступу німців жив нелегально.

З доповідної записки наркомун Внутрішніх справ Рязному від 12.06.1945 р. за № 2/957 відомо, що колишній учасник повстанського загону Ващенко, який діяв на території Шосткинського району в 1926–1927 роках, – Ф., 1898 р. н., житель хутора Московський Дедовської с/Ради,

після війни опинився у банді Глушка. Він був зарештований та завербований під агентурним іменем «Лесной».

Глушко тим часом спланував убивство голови колгоспу ім. Кірова с. Клишки Івана Трохимовича Дудка, голови Дідовської с/Ради, члена ВКП/б/ партизана Миколи Ілліча Савченка, дільничного уповноваженого Шосткинського міськвідділу НКВД Чепика, також хотів зірвати електростанцію торфорозробки № 53 Шосткинського району. З метою недопущення цього, в ніч з 2 на 3 червня 1945 р. «Лесной», користуючись відсутністю іншого учасника групи – Мірошніченка, відрубав Глушку голову і вивісив на дереві, а потім повідомив у міськвідділ НКВС. Під час операції міліцією була вилучена зброя: ППШ, револьвер «Парабелум», 2 гранати, 1 кг вибухівки, 9 капсулів, гвинтівка і 320 автоматних набоїв.

24 червня 1945 р. була проведена аналогічна акція Роменським РВ НКВС з прочісування лісових масивів Роменського і Талалаївського районів. В лісовому масиві Козацьке знайшли землянку, де переховувалися 2 чоловіки. Під час затримання одного було вбито. Ним виявився раніше засуджений Шаповал, який втік у квітні 1945 р. з в'язниці. За повідомленням начальника Буринського РВ МВС капітана Новака, в ніч з 1 на 2 жовтня 1946 р. в с. Буринь було вбито громадянина і пограбовано його квартиру на суму 40 000 крб. Вранці 2 жовтня злочинці були затримані працівниками залізничного відділення міліції на ст. Ворожба. Ними виявились:

1. Агаподченко Павло Тихонович з с. Буринь, 1919 року народження, кандидат в члени ВКП(б), учень залізничної технічної школи ст. Конотоп.

2. Гончар Федір Якович, 1919 року народження, с. Слобода Буринського району, учень залізничної технічної школи ст. Конотоп.

3. Середа Микола Іванович, 1918 року народження, с. Воскресенка Буринського району, член ВКП(б), учень залізничної технічної школи ст. Конотоп.

Ця банда існувала з липня 1946 року і відзначалася жорстокістю під час нальотів [9].

В той же час, бандгрупа Заболотного в Білопільському районі здійснювала грабунки на дорогах, в магазинах, як, наприклад, у с. Нагорне Білопільського району було викрадено товарів на суму 8000 крб. [11, арк. 262].

8 грудня 1946 р. с. Бееві Липоводолинського району було вбито громадянина Пилипа Михайловича Павлушенка. Вбивцею виявився Іван Володимирович Петрушенко, 1908 р. н., житель с. Беево, голова сільпо. В окремих випадках кримінальні мотиви бандитизму поєднувалися з політичними (коли йшлося про напади на радянських функціонерів).

За повідомленням начальника Дубов'язівського райвідділу МВС молодшого лейтенанта міліції Меркулова 5 листопада 1946 р. в с. Грузьке Іван Шевченко, озброєний сокирою, здійснив напад на агента «райуповнаркомзема», який забирав картоплю; 11 листопада 1946 р. в с. В'язове зі словами «ось тобі kwasоля!» люди побили

члена сільвиконкому Чернецького; 23 листопада 1946 р. в с. Козацьке Конотопського району на ґрунті помсти сталося вбивство Івана Лук'яненка, члена правління колгоспу, який у 1930–1932 рр. розкуркулював людей [9]. Ці події свідчать, в основному, про соціально-економічні мотиви правопорушень.

Під час знешкодження бандугруповань, які діяли на території Сумщини протягом 1946 – початку 1947 р., було поранено і вбито 13 співробітників міліції.

17 березня 1946 р. в селі Шпилівка Сумського району було знайдено труп оперуповноваженого кримінального розшуку Бурди. Для затримки вбивці в село виїхала оперативна група працівників міліції обласного управління, у складі якої був і старший інструктор службового собаководства капітан міліції Матвеев. Більше доби оперативні працівники йшли по сліду вбивці, і ось 18 березня було встановлено, що він з'явився в селі Косівщина. Першим напав на слід бандита Матвеев і, переслідуючи його, вигнав у відкрите поле. Бандит, який засів у тракторній будці, став відстрілюватись і смертельно поранив капітана, працівника органів міліції з 1921 р. За допомогою собаки злочинця затримали.

Крім озброєних злочинних груп різної чисельності, великою проблемою для оперативно-розшукової діяльності працівників міліції були бандити-одинаки. Їх було значно складніше вистежити.

Бандити-одинаки, ліквідовані у грудні 1946 року [11]

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Район дії	Час дії
1	Свергун Тимофій Петрович	Липоводолинський район	06.1946–12.1946 рр.
2	Соломедов Микола Федорович	Ямпільський район	06.1946–14.12.1946 рр.
3	Соларов Кирило Назарович	Путивльський район	07.1946–23.12.1946 рр.
4	Несторенко Іван Митрофанович	Смілянський район	09.1946–19.12.1946 рр.
5	Пушкаренко Іван Семенович	Смілянський район	09.1946–19.12.1946 рр.
6	Пономаренко Григорій Васильович	Смілянський район	09.1946–19.12.1946 рр.
7	Макарець Іван Петрович	Смілянський район	09.1946–19.12.1946 рр.
8	Бортвинник Степан Пилипович	Недригайлівський район	07.1946–28.12.1946 рр.
9	Молодець Олександр Данилович	Липоводолинський район	08.1946–28.12.1946 рр.
10	Поляков Андрій Терентійович	Середнобудський район	04.1946–8.12.1946 рр.

Викриття окремих банд тривало з часів війни. Так, ще 26 серпня 1944 р. Недригайлівським РВ МВС була ліквідована озброєна бандгрупа, до складу якої входили Павло Холоша, Василь Іваницький, Семен Холод і Степан Таряник. Холод під час арешту вчинив збройний опір і був убитий, а Таряник зник. Слідством було встановлено, що банда на території району здійснила низку збройних

пограбувань та вбивство директора Коровинського коноплезаводу Кіндрата Кігітова. Військовим трибуналом П. Холоша був засуджений до вищої міри покарання, Івницький – до 10 років виправно-трудова робіт, а Таряника – оголошено у розшук.

За допомогою агентів «Гром» і «Око» у жовтні 1946 р. Таряник був заарештований у м. Полтаві та притягнутий до кримінальної відповідальності. Під час слідства він визнав, що в період окупації служив протягом місяця в «німецько-власівській армії», а з початку 1944 р. був активним учасником бандугруповання, очолюваного Холошою. Справа у відношенні Таряника була закінчена і направлена за підсудністю.

У 1946 р. працівниками міліції була знешкоджена банда, яка діяла на території Дубов'язівського, Конотопського і Буринського районів під керівництвом Івана Левченка. Вона складалася з числа колишніх поліцаїв, які проживали нелегально з моменту вигнання нацистських загарбників. Банда грабувала колгоспи і квартири колгоспників. Під час нальотів бандити вели себе по-звірячому: били людей, зв'язуючи їм руки і ноги; кидали під піч або ліжко. Особливою жорстокістю відзначалася учасниця банди, як пізніше з'ясувалося, сестра керівника банди Наталія.

Для ліквідації банди була створена спеціальна оперативна група, котру очолював В. Максименко. Всі заходи, пов'язані з ліквідацією банди, узгоджувалися з начальником Дубов'язівського РВ МВС Гуменюком через агента, котрий постійно інформував опергрупу про дії банди і місця її появи.

З допомогою начальника Конотопського міськвідділу МВС Писаренка опергрупа знайшла конспіративну квартиру в с. Савинка. Тут вона переховувалася вдень, а вночі переправлялася до с. В'язове, де крок за кроком велось спостереження за діями банди, з'ясовувалось, де переховуються бандити. Про конспіративну квартиру знав, крім її господаря, голова колгоспу с. Савинки. Декілька місяців наполегливої, поєднаної з великою небезпекою, роботи дали можливість встановити основні зв'язки учасників банди та місця їх укриття. Крім того, були виявлені багато поплічників, котрі постачали групі Левченка продукти харчування і переховували їх. Встановили також стеження за сестрою Левченка. Після виявлення місць, де переховувалися бандити, було прийнято рішення встановити біля них засади.

В одну з ночей, як згадував В. Максименко, вони утрюх (він, Биков і Козлов) пішли до місця засади. Була сильна заметіль, великі кучугури снігу перешкоджали йти, була погана видимість. Біля залізничної колії сталося непередбачуване – потяг збив одного з оперативників. Пізніше стало відомо, що Левченко став навідуватись до своєї сім'ї. Влаштувати засаду було непросто – Наталія Левченко спостерігала з вікон за вулицею. Тоді один з оперативників переодягнувся дівчиною, а інший – її «кавалером». 19 лютого стало відомо, що на другий день о 5 годині ранку Левченко завітає до батьків. Міліціонери, які чекали

в засаді, змогли тільки поранити ватажка, але той утік.

Вранці 7 березня 1948 р. міліція стала оточувати подвір'я будинку в селі В'язове, де переховувався Левченко разом зі своїм помічником Скринником. Не встигли оперативники оточити хату, як з неї вибігли без верхнього одягу двоє невідомих і кинулись у бік залізниці. У перестрілці під час затримання бандитів були вбиті керівник групи Левченко та його співучасник Скринник. Третього учасника групи, Бойка, на місці не виявилось – його спіймали пізніше.

Крім убитих бандитів по цій справі було заарештовано і притягнуто до кримінальної відповідальності до 15 бандитів та їх посібників. Всі вони були засуджені до тривалих термінів позбавлення волі [10, арк. 131].

Слід зазначити, що вже у 1948 р. ОВС разом з органами суду і прокуратури за допомогою громадськості домоглися зниження рівня кримінальної злочинності в цілому по Україні на 50 % порівняно з 1947 р. Суттєво зменшилася кількість особливо небезпечних злочинів (бандитизм, вбивства, грабежі) [12, с. 189].

У 1949 р. на території області відбувся новий спалах злочинності. Як свідчить Доповідна записка завідувача адміністративним відділом ЦК КП(б)У Дроздова від 17 вересня 1949 р., протягом восьми місяців цього року на Сумщині здійснено 297 бандитських і кримінальних злочинів [4].

Порівняно з другим півріччям 1948 року в першому півріччі 1949 р. прояви бандитизму збільшились з 7 до 10, грабежі (озброєні і неозброєні) – з 23 до 27, злісні хуліганства – з 12 до 35, згвалтування – з 1 до 3.

На території Недригайлівського та Улянівського районів діяла кримінальна бандгрупа братів Дремових – Івана та Миколи, яка займалася систематичними грабунками та вбивствами колгоспників. Тривалий час працівникам МДБ та МВС не вдавалося знешкодити банду. 13 вересня 1949 р. органам МВС стало відомо, що Дремови підтримують зв'язок і переховуються в будинку жителя села Великі Будки Недригайлівського району А.К. Демиденко. В ніч на 19 вересня будинок був оточений оперативною групою Недригайлівського райвідділу МДБ і МВС в кількості 11 працівників. У затриманні бандитів міліціонерам надали допомогу місцеві мешканці – голова колгоспу ім. Куйбишева І.Д. Матяш і колгоспник Л.В. Гашенко. Бандити відмовились здатися і відкрили по засаді вогонь з гвинтівок. У ході операції М. Дремов був вбитий, а його брат, І. Дремов, продовжував чинити опір, внаслідок чого були легко поранені начальник Недригайлівського райвідділу МВС Шкутов та колгоспник Гашенко. Пущеною ракетою було підпалено будинок, де знаходився бандит. При спробі втечі він вбив міліціонера Д.А. Волошка, смертельно поранив І.Д. Матяша, але був затриманий. За посібництво були заарештовані власника притону і співмешканки бандитів Дремових. Родинам загиблих під час ліквідації банди – голови колгоспу ім. Куйбишева Матяша І.Д. і міліціонера Волошка Д.А. – надали матеріальну допомогу [4, с. 318].

У 1952 р. на території області було ліквідовано 9 бандитських угруповань (заарештовано 31 особу), 10 розбійних груп (34 особи), 72 угруповання крадіїв (184 особи) та 62 інших злочинних угруповання (153 особи). В інформаційній довідці секретаря Сумського обкому КП України А. Кондратенка станом на травень 1953 р. залишалася лише одна діюча банда в Хотінському районі [4, с. 62].

Разом з тим, велика кількість кримінальних злочинів здійснювалася особами, що звільнялись з місць позбавлення волі. Частково це пояснювалося формальним застосуванням Указу Президії Верховної Ради СРСР від 27 березня 1953 р. «Про амністію». Іноді на волю випускалися особливо небезпечні злочинці. Цього ж року в ряді областей України зросла кількість злочинів [4, с. 60–61].

Таким чином, соціально-економічні та морально-психологічні наслідки Другої Світової війни мали вплив на зростання найбільш небезпечних проявів злочинності, зокрема, бандитизму. На території Сумської області діяли до десяти озброєних банд. Найбільше бандитизмом були уражені північні лісові райони області.

В цей період відбувалась реорганізація органів внутрішніх справ, були створені відділи боротьби з бандитизмом, розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією тощо. У процесі боротьби зі злочинністю працівники міліції спиралися на допомогу громадських формувань, використовували службових собак, науково-технічні пристрої, конспіративні квартири та інші тактичні засоби. Багато правоохоронців загинуло під час боротьби з кримінальною злочинністю в цей період.

Завдяки наполегливій, самовідданій діяльності працівників органів внутрішніх справ на території Сумщини в другій половині 1940-х рр. були знешкоджені як організовані бандитські формування, так і бандити-одинаки. Разом з тим, діяльність працівників внутрішніх справ була підпорядкована інтересам державного тоталітарного режиму, що зумовило виконання ними не лише правоохоронних, але й репресивно-каральних функцій.

ДЖЕРЕЛА

1. Греченко В.А. Боротьба проти бандитизму в Україні в перші повоєнні роки (1945–1946 рр.). *Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2019. Вип. 29. С. 25–31.
2. Михайленко П., Кальченко Т. Міліція України в період 1946–1962 рр. *Міліція України*. 2004. № 1. С. 32–38.
3. Михайленко П., Кондратьєв Я. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. Київ : Генеза, 1997. Т. 2: 1926–1945. 1999. 600 с.
4. Михайленко П., Кондратьєв Я. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. – Київ : Генеза, 1997. Т. 3: 1926–1945. 1999. 616 с.
5. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х т. Т. 2: лютий 1917–1996 рр.: Навч. посіб. / за ред. В.Д. Гончаренка. Київ : Ін Юре. 1997. 800 с.
6. Голод в Україні 1946–1947. Документи і матеріали. Київ–Нью-Йорк, 1996. 376 с.
7. Україна. Голодомор 1946–1947 років: непокараний злочин, забуте добро / упоряд. А. Бондарчук. Київ : ФОРМ Мельник М.Ю., 2017. 608 с.
8. Юрченко Ю.Г. Життя і доля (про час, про Суми і про себе). Суми : ВВП «Мрія-1», 2003. 220 с.
9. Архів УМВС в Сумській області, спр. 3, том 1 с докладними записками отдела борьбы с бандитизмом за 1946 год, арк. 48–49.
10. Архів УМВС в Сумській області, спр. 2, папка 1. Докладные записки Отдела ББ УНКВД Сумской области за 1945 год,

арк. 130 зв. – 131.

11. Архів УМВС в Сумській області, спр. 3, том № 2. Докладные записки Отдела ББ УНКВД Сумской области за 1946 год, арк. 261 зв. – 262.

12. Історія органів внутрішніх справ. Навчальні матеріали до спецкурсу / за ред. С.І. Безрук, О.А. Гавриленко, М.М. Войцеховський та ін. Кіровоград : «Імекс ЛТД», 2003. 236 с.

Rozhkovka L.I. «The war» after the war: the fight against banditism in Sumy region in the second half of the 1940s - the beginning of the 1950s

The article is dedicated to the fight against bandit carried by law enforcement officers in the Sumy region during the post-war years. Thus, the social-economic situation in Ukraine had been analyzed. It was found that the reasons for the increase in crime were both objective (economic ruin, poor living conditions) and subjective (dehumanization of public relations, a large number of illegal weapons). The social tension was exacerbated by the Famine of 1946 - 1947. The increase in crime, and in the number of serious crimes (murders, robberies) were observed in all regions of Ukraine. In 1947, the death penalty was renewed.

Moreover, the need for the reorganization of law enforcement agencies, in particular, the creation of the units in the Ministry of Internal Affairs of the USSR, not only to improve the work of the police, but also to assist the State Security Agencies in the execution of punitive functions. The peculiarity of the criminogenic situation in Sumy region was the activity of organized gangs, in particular, in the Northern Forest districts of the region.

The directions and results of the activity of law enforcement agencies on the elimination of criminal groups in the region had been investigated. Furthermore, the features of the process of combating banditry with the involvement of agents, service dogs, technical devices had been highlighted. It had been found that in some cases the criminal motives of banditry were combined with political ones, in particular when it came to attack on Soviet functionaries, who were revenged for their abuses during the disintegration (so called «rozkurkulennia») and the Holodomor in the early 1930s.

In addition, it had been established that in the early 1950's almost all the gangs were eliminated in the region, while the overall crime rate remained high.

Key words: law enforcement agencies, crime, banditry, Sumy region.

REFERENCES

1. Hrechenko, V.A. (2019). Borotba proty bandytyzmu v Ukraini v pershi povoienni roky (1945–1946 rr.). [The fight against banditry in Ukraine in the first postwar years (1945 - 1946)]. *Istoriia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky*, issue 29, pp. 25–31. [in Ukrainian].
2. Mykhailenko, P. Kalchenko, T. (2004). Militsiia Ukrainy v period 1946-1962 rr. [The militia of Ukraine in the period 1946–1962]. *Militsiia Ukrainy*, 1, pp. 32–38. [in Ukrainian].
3. Mykhailenko, P., Kondratiev, Ya. (1999). *Istoriia militsii Ukrainy u dokumentakh i materialakh [Militia history of Ukraine in documents and materials]*. (Vol. 2: 1926–1945). Kyiv: Heneza, 1997. [in Ukrainian].
4. Mykhailenko, P., Kondratiev, Ya. (1999). *Istoriia militsii Ukrainy u dokumentakh i materialakh [Militia history of Ukraine in documents and materials]*. (Vol. 3: 1926–1945). Kyiv: Heneza, 1997. [in Ukrainian].
5. V.D. Honcharenko, A.Y. Rohozhyn, O.D. Sviatotskyi. (1997). *Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy [A Reader on the History of State and Law of Ukraine.]*. (Vol.2: February 1917–1996). Kyiv: In Yure. [in Ukrainian].
6. *Holod v Ukraini 1946–1947. Dokumenty i materialy. [Famine in Ukraine 1946–1947. Documents and materials]*. (1996). Kyiv – New-York. [in Ukrainian].
7. A. Bondarchuk. (Comps.) (2017). *Ukraina. Holodomor 1946–1947 rokiv: nepokaranyi zlochyn, zabute dobro [Ukraine. Famine 1946–1947: unpunished crime, forgotten good]* Kyiv: FOP Melnyk M.Yu. [in Ukrainian].
8. Yurchenko, Yu.H. (2003). *Zhyttia i dolia (pro chas, pro Sumy i pro sebe) [Life and fate (about time, about Sumy and about yourself)]*. Sumy: VVP «Mriia-1». [in Ukrainian].
9. Arkhiv UMVS v Sums'kii oblasti, delo 3, tom 1, ark. 48–49.
10. Arkhiv UMVS v Sums'kii oblasti, delo 2, papka 1, ark. 130, zv. 131. [in Ukrainian].
11. Arkhiv UMVS v Sums'kii oblasti, delo 3, tom 2, ark. 261, zv. 262. [in Ukrainian].
12. Bezruk, S.I., Havrylenko, O.A., Voitsekhovskiy, M.M. (Comps.) (2003). *Istoriia orhaniv vnutrishnikh sprav. Navchalni materialy do spetskursu [History of law enforcement agencies. Study materials for the special course]*. Kirovohrad: «Imeks LTD». [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.01.2020 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

